

STRESZCZENIE

Transformacja regionów górniczych w Polsce: ocena zgodności między diagnozą wyzwań a planowanymi działaniami w kontekście uwarunkowań terytorialnych

mgr inż. Aleksandra Kozłowska-Woszczycka

Rozprawa podejmuje problem spójności planowania sprawiedliwej transformacji regionów górniczych w Polsce w kontekście unijnych zobowiązań klimatycznych prowadzących do wygaszania wydobywania węgla. Analizie poddano pięć regionów, którym w grudniu 2022 r. Komisja Europejska zatwierdziła Terytorialne Plany Sprawiedliwej Transformacji (TPST) – Śląsk, Małopolskę Zachodnią, Wielkopolskę Wschodnią, Bełchatów oraz Subregion wałbrzyski – uruchamiając tym samym wsparcie finansowe z Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji.

Celem rozprawy jest ocena zgodności między zdiagnozowanymi w TPST wyzwaniem, zaplanowanymi działaniami operacyjnymi a rzeczywistym kontekstem społeczno-gospodarczym i środowiskowo-przestrzennym poszczególnych regionów. Punktem wyjścia jest założenie, że skuteczna i sprawiedliwa transformacja wymaga nie tylko alokacji środków, lecz przede wszystkim trafnej diagnozy zagrożeń i potencjałów oraz dopasowania interwencji do lokalnych uwarunkowań.

Praca została oparta o trzyetapowe postępowanie badawcze. Etap pierwszy obejmował analizę TPST pod kątem zgodności między zidentyfikowanymi wyzwaniami a zaprojektowanymi działaniami. Wskazano, w jakim stopniu dokumenty te zachowują wewnętrzną spójność oraz kompletność, a także zidentyfikowano zagadnienia niedoreprezentowane lub nieuwzględnione, mimo ich znaczenia dla powodzenia procesu transformacji.

Etap drugi stanowiła analiza 21 wskaźników ilościowych obejmujących wymiary społeczno-gospodarczy oraz środowiskowo-przestrzenny. Umożliwiło to diagnozę zarówno zagrożeń jak i potencjałów rozwojowych, a także porównanie sytuacji wyjściowej procesu transformacji w celu identyfikacji możliwych rozbieżności między stanem faktycznym a obrazem przedstawionym w TPST. Analiza ta pozwoliła również na rozpoznanie powiązań między wybranymi cechami regionów, ukazując złożoność uwarunkowań terytorialnych i współwystępowanie wieloaspektowych wyzwań.

Etap trzeci objął pogłębioną diagnozę społeczną wybranego obszaru opartą o badania ankietowe z elementem lokalizacji przestrzennej. Jako studium przypadku wybrano subregion wałbrzyski – jedyny region po zakończonym procesie likwidacji górnictwa, który zmagają się z głęboko zakorzenionymi wyzwaniami społeczno-gospodarczymi oraz środowiskowo-przestrzennymi. Geoankiety, łączące pytania zamknięte i otwarte z możliwością kartowania zjawisk na mapie, umożliwiły zarówno ocenę poszczególnych aspektów życia mieszkańców, jak i zlokalizowanie i jakościową ocenę wybranych miejsc. Badania umożliwiły ponadto uchwycenie lokalnej percepcji zmian po likwidacji kopalń oraz zebranie danych o obszarach zdegradowanych, przekształconych krajobrazowo, niebezpiecznych, dotkniętych wpływami pogórnictwa lub wymagających rewitalizacji – wraz z propozycjami ich dalszego zagospodarowania. Wyniki opracowano ilościowo, jakościowo i kartograficznie, co umożliwiło powiązanie wiedzy lokalnej z analizą przestrzenną.

Zestawienie wyników uzyskanych w trzech etapach badania pozwoliło uchwycić wieloaspektowy obraz sytuacji wyjściowej regionów objętych sprawiedliwą transformacją – zarówno na poziomie dokumentów programowych, danych statystyczno-przestrzennych, jak i percepcji lokalnej społeczności. Analiza umożliwiła wskazanie obszarów wymagających pogłębienia diagnozy, doprecyzowania planowanych działań oraz większego uwzględnienia uwarunkowań terytorialnych. Zróżnicowanie przyjętych perspektyw badawczych pozwoliło nie tylko na wieloaspektową ewaluację procesu transformacyjnego, ale także na zidentyfikowanie wyzwań wynikających z jego niespójności. Wyniki te potwierdzają potrzebę traktowania sprawiedliwej transformacji jako procesu wymagającego nie tylko planowania, lecz także stałego monitorowania, weryfikowania założeń i aktualizacji działań w odpowiedzi na zmieniające się uwarunkowania oraz potrzeby lokalnej społeczności.

Aleksandra Kozłowska-Woszczycka